

Benny Lindelauf

De hemel van Heivisj

LESSUGGESTIES

Ontwikkeld in samenwerking met het Letterkundig
Centrum Limburg en Benny Lindelauf

Over de auteur Benny Lindelauf

Benny Lindelauf (Sittard, 1964) luisterde vroeger graag naar de verhalen die zijn oma vertelde. Verhalen over haar jeugd, maar ook sprookjes. Toen hij ouder was ging hij naar de Theaterschool in Amsterdam. Hij speelde en danste in verschillende (jeugd)theaterproducties. Maar als hij even niets te doen had ging hij, geïnspireerd door de verhalen van zijn oma, zitten schrijven.

Inmiddels heeft Benny Lindelauf van schrijven zijn beroep gemaakt, en geeft hij er les in aan mensen die ook willen leren schrijven. Hij is behalve schrijver dus ook schrijfdocent. Zijn eerste boek *Omhoogvaldag* verscheen in 1998. Daarna volgden onder meer *Schuilen in een jas* en *Negen Open Armen*. Voor dat laatste boek ontving hij de Gouden Zoen 2005 en de Thea Beckman Prijs 2004. *De hemel van Heivisj*, dat beschouwd kan worden als een vervolg op *Negen Open Armen*, verscheen in februari 2010 en werd juichend door de pers ontvangen. Benny Lindelauf houdt van theater en schrijft regelmatig teksten voor jeugdtheatergezelschappen.

Kijk voor meer informatie ook op www.queridokinderenjeugdboeken.nl

Voor een auteursoptreden van Benny Lindelauf bij u op school kunt u terecht bij de Stichting Schrijvers School en Samenleving (SSS),

E info@sss.nl,

T 020 6234923.

Het geheim van De hemel van Heivisj

Workshop: 'De geheime envelop'

Basismodule

Doel

- Nieuwsgierig maken naar het boek.
- Het bewust worden van eigen zintuigen
- Het ontdekken van zintuiglijke waarnemingen in een tekst
- Het leren gebruiken van je zintuiglijke waarnemingen bij het schrijven van een verhaal(fragment)

Materiaal

- Boek *De hemel van Heivisj*
  - Foto's van uiteenlopende locaties op A4- of A5-formaat
- Zintuiglijsten (zie bijlage)

Vorbereiding

- Locatiefoto's zoeken. Het zijn uiteenlopende locaties: natuur/stad, dag/nacht, zomer/winter, actie/verstilling
- Foto's in gesloten enveloppen stoppen
- Zintuiglijsten kopiëren

Inleiding (10 minuten)

Pak het boek erbij. Noem de titel en de schrijver: *De hemel van Heivisj* door Benny Lindelauf. Wat vinden de leerlingen van de titel? Wat zou het betekenen? Lees daarna de tekst op de achterkant van het boek voor.

Introductie schrijfworkshop

Sommige verhalen blijven je altijd bij. Verhalen van je familie verteld door je vader, moeder, oom, tante, opa of oma. Er zit altijd wel iemand in elke familie die graag en goed verhalen kan vertellen over vroeger. In de familie van Benny Lindelauf was het vooral zijn oma die graag en veel vertelde over vroeger: Sittard aan het begin van de 20^e eeuw. Benny heeft zich door de verhalen van zijn oma laten inspireren. Daaruit is het boek *De hemel van Heivisj* ontstaan. Veel in het boek is verzonnen. Maar er zitten ook situaties in die echt gebeurd zijn. Zo had de familie van zijn oma echt een sigarenfabriek en woonden ze (net als de familie in het boek) tegenover het kerkhof. In een huis dat ver buiten de bewoonde wereld lag.

Verhalen van anderen kunnen een schrijver helpen. Maar omdat Benny een verhaal schreef dat zich vroeger afspeelde, moest hij zich ook kunnen inleven. Hoe zou hij het zelf gevonden hebben om in die tijd te leven? De lezer moest het gevoel krijgen dat het verhaal zoals het gebeurt ook écht echt is. Als je een boek leest, weet je zeker dat het verzonnen is (in negen van de tien keer, tenminste.)

Maar het gekke is, dat wanneer de schrijver zijn werk goed gedaan heeft, je je toch druk maakt over de personen die in het boek voorkomen, ook al zijn ze van papier. Je voelt er écht wat bij terwijl je tegelijkertijd weet dat het niet echt is.

Schrijvers hebben zo hun trucjes om een verhaal geloofwaardig te maken. Eén van die trucjes is het gebruiken van hun zintuigen.

Opdracht

Laat leerlingen de vijf zintuigen opnoemen en schrijf ze op het bord. Laat ze van elk zintuig een waarneming noemen.

De zintuigen

- Horen
- Zien
- Ruiken
- Voelen
- Proeven

Schrijfopdracht

Deel 1: Verzamelen (15 minuten)

Laat de leerlingen in groepjes van 5 bij elkaar zitten. Zorg dat de groepjes gescheiden van elkaar in het lokaal zitten.

1. Uitsdelen locaties. De locaties zitten in gesloten enveloppen. Het zijn uiteenlopende locaties: natuur/stad, dag/nacht, zomer/winter, actie/verstilling

Belangrijk: Elke groep houdt de foto geheim voor de andere groepjes.

2. Uitsdelen van de zintuiglijsten. Iedere leerling krijgt één zintuig. Bij vijf leerlingen per groep zijn alle vijf de zintuigen vertegenwoordigd. Is de groep groter dan vijf dan voegt u net zoveel extra zintuigen toe als de groep boventallig is. Dus bij zeven leerlingen per groep moeten er twee extra zintuiglijsten bij. Het kan dus voorkomen dat bv. het zintuig horen dan twee keer terugkomt.

NB: Een dubbele lijst mag niet dezelfde waarnemingen bevatten. Dus al overschrijven wat je op de eerste lijst hebt ingevuld telt niet. Een dubbele lijst daagt de leerlingen uit verder te denken dan de meest voor de hand liggende waarneming: wat voor geluiden/geuren etc. zijn er nog meer.

Opdracht: elk groepje bekijkt de eigen locatie. Daarna vult elke leerling zijn/haar zintuiglijst in. Heeft hij/zij bijvoorbeeld 'horen' dan vult de leerling in wat hij/zij denkt of fantaseert wat er op die plek te horen valt. Hij/zij schrijft in zinnen, dus geen losse woorden.

3. Bij een teken van u geven de leerlingen vervolgens hun lijst door aan de rechterbuurman of vrouw van hun groep. Elke leerling moet zich nu op een ander zintuig concentreren. Eerst leest hij/zij wat er al geschreven staat en vervolgens voegt hij/zij nieuwe waarnemingen van dat zintuig er aan toe.

4. De lijst wordt steeds opnieuw doorgegeven. Net zo lang tot iedereen alle zintuigen gehad heeft.

NB: Naarmate de lijsten langer worden hebben de leerlingen langer de tijd nodig om te lezen en nieuwe aanvullingen te verzinnen. Geef daar de tijd voor.

Aandachtspunten

1. Bij het beschrijven van de zintuiglijke waarneming gaat het erom dat de leerling dat zo precies mogelijk doet. Voor veel leerlingen is het makkelijk om een zintuiglijke waarneming te benoemen, maar een stuk lastiger om die waarneming te omschrijven. Bij 'horen' vullen ze bijvoorbeeld in: 'Ik hoor de zee' en niet de specifieke omschrijving van dat geluid dat de zee maakt (*Ik hoor een geluid dat steeds doorgaat, dat ruist, dat aanzwelt en weer afneemt*). Of bij 'proeven' vullen ze bijvoorbeeld: 'Ik proef een suikerspin' in en niet 'ik proef een mierzoete smaak.'

2. Een andere valkuil is dat leerlingen woorden als 'lekker', 'mooi', 'fijn' etc. als omschrijving geven. Dat zijn woorden die eerder een conclusie geven dan dat ze iets specifiek oproepen bij de lezer. 'Een mooie auto' zegt minder dan 'een zwart glanzende Jaguar met notenhouten dashboard.' Stimuleer de leerlingen deze concluderende woorden om te zetten in meer beeldende beschrijvingen. Dat kunt u doen door bijvoorbeeld te vragen: Wat vind je dan zo mooi aan dat geluid? Hoe zou je dat geluid uitleggen aan iemand die er niet bij was toen je het hoorde?

Deel 2: Het raadspel (15 min.)

Zijn alle zintuigen verzameld, dan kiest elk groepje nu per zintuig twee waarnemingen uit, die ze het sterkst/treffends vinden. Dus twee waarnemingen over horen, twee over zien, twee over voelen, etc. Samen moeten deze waarnemingen aan de overige groepjes een beeld geven van de geheime locatie.

Zorg ervoor dat de leerlingen steeds beginnen met het zintuig en dan de omschrijving van de waarneming.:

Ik HOOR een gillend trinkelend geluid en een...

Ik RUIK een zoete weeïge lucht en een...

NB: Om het raadspel spannend te maken is het belangrijk dat de aanwijzingen niet te makkelijk zijn. 'Ik hoor het lawaai van een kermis en iemand die popcorn eet' is bijvoorbeeld een aanwijzing die weinig te raden overlaat over de locatie. 'Ik hoor het geluid van een sirene, van gillende en lachende mensen' laat al meer te raden over.

Groep 1 begint. De zintuigen 'horen' worden voorgelezen.

Stop na elk zintuig en doe een korte ronde: wat voor ideeën over de locatie komen er boven? Welke details roepen die op? U kunt zonodig de aanwijzingen sturen, door elementen te herhalen die belangrijk zijn. In dat geval is het natuurlijk wel van belang dat u weet welke groep welke afbeelding heeft.

Pittige variant

Als extra uitdaging kan ervoor gekozen worden om het spel in twee rondes te spelen. In de eerste ronde worden alle zintuigen behalve 'zien' genoemd. Dit maakt het raden een stuk moeilijker. Wanneer de locatie in deze ronde niet geraden wordt, kan een tweede ronde ingesteld worden, waarbij het zintuig 'zien' toegevoegd wordt.

Het voorwerp

Een laatste extra hulpmiddel kan een voorwerp zijn. In dat geval verzamelt u als leerkracht per locatie een voorwerp dat met deze locatie te maken heeft. Bijvoorbeeld bij een treinstation een fluitje, bij een spookhuis, een laken.

Als het laatste zintuig geweest is, wordt er door de overige groepen elk een uitspraak gedaan over de locatie. Daarna wordt de afbeelding van de locatie getoond.

Nabespreking (10 min.)

- Welke zintuiglijke beschrijvingen zetten de leerlingen op het juiste spoor?
- Welke waren juist verwarrend?
- Welke beschrijvingen waren verrassend?
- Welke lagen er te dik bovenop?

Daarna is de volgende groep aan de beurt, totdat alle groepen geweest zijn.

Afsluiting

Voor de verdiepingsles verzamelt u de zintuiglijsten en de bijpassende locaties.

Het geheim van De hemel van Heivisj

Workshop: 'De geheime envelop'

Verdiepingsmodule

Toelichting

In deze module wordt het aangereikte materiaal van de basismodule over zintuigen verder uitgewerkt en specifiek ingegaan op het gebruik van de zintuigen als een belangrijke bron bij het schrijven van een goed verhaal.

Tijd: 50 min. (exclusief het bespreken van de teksten, zie kopje 'Post')

Tekstbespreking: 30 minuten

Doel

- Het kunnen analyseren van een verhaal op het gebruik van die zintuigen
- Het schrijven van een verhaal waarbij bewust zintuigen gebruikt worden
- Schriftelijk feedback kunnen geven op de tekst van een ander

Materiaal

- Pakje stiften voor elke leerling of maximaal 1 per 3 leerlingen
- A4-papier verknipt tot strookjes
- Bijlagen
- Boek *De hemel van Heivisj*

Vorbereiding

- U legt de zintuiglijsten en bijbehorende locaties uit de vorige les klaar

Inleiding (5 minuten)

U vertelt dat u een fragment gaat voorlezen uit *De hemel van Heivisj* van Benny Lindelauf. Het is niet uit het begin van het boek, dus het is handig om vooraf te vertellen waar het verhaal over gaat:

Zuid Limburg, 1938. Fings droom is zojuist in duigen gevallen. In plaats van dat ze mag doorleren voor onderwijzeres, moet ze gaan werken bij de Sigarenkeizer. Het werk stelt niet veel voor: ze wordt oppas van Liesl, het eigenaardige nichtje van de vrouw van haar baas. Op de dag dat er een groot en belangrijk feest gegeven wordt, is Liesl plotseling spoorloos. Fing vindt haar uiteindelijk in de Grote Salon, waar iets uiterst eigenaardigs gebeurt.

Fragment

Begin op pagina 139 na de witregel 'In de Grote salon stond...' En lees vervolgens door tot pagina 143 tot de witregel 'Over een grensweg die niet meer bestond?'

Tekstanalyse (10 minuten)

- Stiften uitdelen
- Deel de leerlingen een print uit van (een deel van) het fragment dat u voorlas.
- Vraag aan de leerlingen aan te geven welke zintuigen in het fragment gebruikt worden.
- In de zijlijn geven de leerlingen eerst aan welke kleur ze voor welk zintuig gebruiken. U kunt van tevoren afspreken welke kleur voor welk zintuig staat. Geef het voor de duidelijkheid aan op het schoolbord.

Bespreking

U behandelt de zintuigen een voor een: wie heeft er een voorbeeld van 'zien'? Wie heeft er een voorbeeld van 'horen?' etc. Dit kan snel en bondig.

Schrijfo opdracht (20 minuten)

U deelt de foto's van de locaties en de gekopieerde zintuigen uit. De leerlingen werken weer in dezelfde groepjes als in de basisles.

Variant 1

Een uitdagende variant is dat de groepjes niet hun eigen foto en zintuigenlijsten krijgen, maar juist van een van de andere groepjes. Een doordraaisysteem: de foto en zintuigenlijsten gaan naar de volgende groep.

Variant 2

U kunt de leerlingen ook zelf laten kiezen met welke locatie ze verder willen. Ze kunnen gebruikmaken van de zintuigenlijsten die door een andere groep gemaakt is. Op deze manier vormen zich groepjes op grond van affiniteit met de locatie.

NB: Het werkt meestal goed om de leerlingen vooraf duidelijk te maken dat het verhaal niet af hoeft te zijn. Twintig minuten is meestal net lang genoeg om een aanzet te schrijven. Het is mijn ervaring dat leerlingen anders het verhaal gaan afraffelen: *'En toen ging de wekker en alles was een droom.'* Eventueel kunnen de leerlingen het verhaal thuis afschrijven. In dat geval zouden de onderstaande opdrachten in een volgende les behandeld kunnen worden. Wilt u alles echter in deze les behandelen, dan bespreekt u het fragment tot zover de leerling gekomen is.

Afsluiten

- De verhalen verzamelen voor de les waarin de teksten besproken worden.
- Of de verhalen meegeven aan de leerlingen om thuis af te maken. Kies zelf een tijdstip waarop u de verhalen wilt bespreken. In beide gevallen kunt u de onderstaande opdracht in de volgende les behandelen.

Eventuele extra (huiswerk)opdrachten

- De leerling bestudeert zijn eigen tekst nog eens op het gebruik van de zintuigen. Doe dat op dezelfde manier (met kleuren) als bij het tekstfragment uit *De hemel van Heivisj*. Wat valt de leerling op? Gebruikt hij verschillende zintuigen of vooral eentje? Werkt die keuze goed voor het verhaal of juist niet? Waarom wel/niet?
- Eventueel kan ook hier nog een herschrijfopdracht gegeven worden. De leerling die vooral vanuit één zintuig schrijft bijvoorbeeld zien, laten uitproberen of er ook andere zintuigen aan bod kunnen komen, die sommige 'zien'-waarnemingen kunnen vervangen.

Bijlagen 'De geheime envelop'

Hulpwerkwoorden bij zintuigenlijsten

- Hulpwoorden bij **horen**:

- zacht/hard
- doorgaand/tijdelijk
- laag/hoog
- helder/dof

è Maar je kunt ook denken aan werkwoorden die een geluid prima omschrijven: ruisen/ fluisteren/kraken/knerpen/ ratelen/tringelen/ piepen/knallen/ etc.

- Hulpwoorden bij **ruiken**:

- zoet/zuur
- scherp/zacht
- fris/stinkend
- chemisch
- aangebrand

- Hulpwoorden bij **voelen**:

- warm/koud
- ruw/glad
- hard/zacht
- licht/zwaar
- hoekig/rond